

Вальчук О.І., асистент

кафедри правових наук та філософії

ВДПУ ім. М. Коцюбинського,

кандидат історичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті на основі аналізу законодавства України проаналізовано особливості інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень. Сформульовано пропозиції щодо покращення ситуації у даній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, наукові дослідження.

У більшості пострадянських країн питання комерціалізації науки досі залишається у зародковому стані. В Україні механізм державної підтримки просування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності на світові ринки практично відсутній. За межами уваги держави залишається комерціалізація технологічних, науково-технічних і конструкторських розробок як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Для успішного і швидкого подолання існуючого стану речей потрібно розв'язати низку ключових проблем. Деякі з них ми спробуємо розглянути детальніше.

У першу чергу, вдосконалення потребує законодавча база, що регулює охорону промислової та непромислової форм інтелектуальної власності. Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються Конституцією, окремими нормами цивільного, господарського, кримінального, митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та процесуальних кодексів, законами, указами Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, відомчими нормативно-правовими актами. Сьогодні спеціальне законодавство України у сфері промислової власності включає п'ять законів: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про

охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», а в сфері авторського права і суміжних прав – 4 закони: «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1]. На думку українських юристів, національне законодавство з питань інтелектуальної власності необхідно адаптувати до законодавства Європейського Союзу, привести його у відповідність з існуючими міжнародними нормами [2, с. 215].

Також нагальною потребою є формування та апробація єдиної концепції з підвищення попиту на об'єкти інтелектуальної власності та запровадження цивілізованих форм конкурентної боротьби у цій сфері.

Не менш важливим є питання перегляду ролі вченого-дослідника в колективі науковців. За радянських часів вчені, які працювали у великих наукових установах, були частиною командно-адміністративної системи управління та підпорядковувалися жорстким обов'язковим процедурам та механізмам погодження наукових та управлінських питань. По завершенню кожного робочого місяця вони гарантовано отримували стабільну і досить високу заробітну плату, яка не завжди відповідала результатам їхньої наукової праці. В умовах ринкової економіки власникам інтелектуального продукту для його вигідної та ефективної реалізації необхідні якісно інші знання та досвід, яких українським науковцям досі бракує. Зауважимо, що результати інтелектуальної діяльності важливі не лише для морального та економічного задоволення їх власників. Сучасні світові тенденції свідчать про значний їх потенціал як одного з найважливіших джерел зростання економічних показників держави.

Комерціалізація інтелектуальної власності є однією з основних форм реалізації об'єктів інтелектуальної діяльності в ринковій економіці шляхом продажу виключних майнових прав на них на договірній основі [3, с. 40].

Перешкодою на шляху належного захисту та поширення об'єктів інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень є також стереотипне сприйняття значною частиною населення науки як елемента невиробничої сфери. Зауважимо, що дослідники дійшли висновку, що й у соціально-гуманітарних науках авторське право щодо об'єктів інтелектуальної власності, як результатів творчої діяльності людини, охоплює також право на цей результат [4, с. 12].

Для формування нової моделі права інтелектуальної власності необхідна активна участь та взаємодія як державних органів так і наукових установ, яка передбачатиме залучення науковців до законотворчих процесів, забезпечення спільної діяльності науково-дослідних закладів з питань інтелектуальної власності та судових і правоохоронних органів. Провідними науковими установами загальнонаціонального значення в сфері науки та інновацій в Україні є: Національна академія наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія аграрних наук України та Національна академія медичних наук України.

Детально спеціальні функції та завдання окремих наукових установ було розглянуто в проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. Її розробники зазначають, що Національна академія наук України (НАН України) є істотною складовою Національної системи інтелектуальної власності. Виходячи зі статусу НАН України, її роль у просуванні цінностей суспільства, заснованого на знаннях та ефективному використанні інтелектуальної власності є провідною. Науковими установами НАН України щорічно впроваджуються в різні галузі економіки України тисячі новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси

і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти. НАН України надає важливого значення науково-технічному розвитку високотехнологічних галузей виробництва. Наукові розробки НАН України представлені на міжнародних виставках і ярмарках, зокрема Ганновер-Мессе, Ізмірському ярмарку, Харбінській міжнародній виставці науково-технічних досягнень тощо.

Національна академія правових наук України та її установи беруть безпосередню участь в розробці та реалізації низки найважливіших загальнодержавних програм щодо правового забезпечення інноваційного розвитку, інвестиційної діяльності, захисту прав інтелектуальної власності, підвищення правової культури населення, розвитку юридичної освіти, адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Завданням Національної академії аграрних наук України є наукове забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу України, у тому числі, розроблення на основі нових знань об'єктів інтелектуальної власності – наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких має сприяти збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Активно ведеться робота з правової охорони та управління інтелектуальною власністю і трансферу технологій у Національній академії медичних наук України (далі – НАМН України). НАМН України є важливою складовою Національної системи інтелектуальної власності, до компетенції якої відноситься визначення пріоритетних напрямів розвитку медичної науки, координування та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в галузі медицини і фармації. Діяльність з охорони інтелектуальної власності та трансферу технологій в наукових установах НАМН України спрямована на контроль та організаційно-методичне керівництво патентно-інформаційними дослідженнями,

складання звітних документів науково-дослідних та дисертаційних робіт, виявлення об'єктів інтелектуальної власності, їх правовий захист, правове забезпечення трансферу медичних технологій [5].

За рівнем наукового потенціалу Україна на початку 90-х років минулого століття не поступалася провідним європейським державам. Однак, сьогодні кількість дослідників на мільйон населення стала в 2,6 рази меншою, ніж у ЄС [6]. Крім того, відсутність належного фінансування перспективних новітніх проектів, нових технологій та розробок не дозволяє вивести їх на етап комерційної реалізації.

Таким чином, основними завданнями держави на сучасному етапі розвитку українського суспільства є активізація процесів модернізації, адаптації до європейського законодавства, а в окремих питаннях й створення належної правової охорони та використання інтелектуальної власності, підтримка винахідництва національних заявників, становлення ринку інтелектуальної власності. Усе це дозволить підвищити науково-технічний потенціал України, її інноваційну перспективність та привабливість національної економіки для інвестицій.

Список використаної літератури:

1. Нормативні і правові акти // Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html
2. Бошицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю.Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – №1. – С. 213-217.
3. Майданик Л. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України / Л. Майданик // Юридична Україна. – 2014. – №7. – С. 39-45.
4. Бахмат Н.В., Матвейцова Л.Б. Поняття інтелектуальної власності у наукових дослідженнях / Н.В. Бахмат, Л.Б. Матвейцова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 42. – Ч. 3. – С. 5-15.
5. Проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014
6. Попович О. На яке майбутнє може сподіватися українська наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/17/223188/>

**FEATURES OF INTELLECTUAL PROPERTY
IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH**

The article analyzes the peculiarities of intellectual property in the field of scientific research on the basis of analysis of the Ukrainian legislation. It formulates proposals for improvement of the situation in this area.

Key words: intellectual property, copyright, scientific research.

-----***-----